

درس فارغ فقه مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: تتمه احکام غسل

تاریخ: ۱۶ مهر ۱۴۰۱

موضوع جزئی: حکم شک در انجام غسل جنابت، بعد از نماز و در اثناء نماز

مصادف با: ۱۱ ربیع الأول ۱۴۴۴

جلسه: ۹

سال تحصیلی: ۱۴۰۲-۱۴۰۱

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

در جلسه گذشته فرعی مطرح شد و آن، اینکه اگر بعد از خواندن نماز، از مکلف حدث اصغری صادر شود و سپس او شک کند که آیا قبل از نماز، غسل جنابت را انجام داده است یا غسل جنابت را انجام نداده است، در این صورت، وظیفه او برای نماز بعدی که می‌خواهد بخواند چیست؟

عرض شد که سه صورت برای این فرع قابل تصویر است که صورت اول در جلسه گذشته ذکر و بررسی شد، لکن با توجه به اینکه چند روزی درس تعطیل بوده است، جهت یادآوری دوباره اشاره می‌شود.

عرض شد که صورت اول، این است که نماز بعدی که مکلف می‌خواهد بخواند بر نماز اولی که خوانده است، مترتب است، مثل اینکه شخص نماز ظهر را خوانده باشد و سپس از او حدثی صادر شود و بعد شک کند که آیا قبل از خواندن نماز ظهر غسل جنابت را انجام داده است یا غسل جنابت را انجام نداده است، سؤال این است که آیا در این فرض می‌توان نسبت به نمازی که شخص خوانده است، قاعده فراغ جاری کرد و به صحت آن حکم کرد و نسبت به نمازهایی که بعداً می‌خواند به اتیان غسل حکم شود؟ اکنون که شخص می‌خواهد نماز عصر را بخواند، تکلیفش چیست؟ اگر مکلف غسل کند، با اینکه حدث اصغر از او صادر شده است، آیا می‌تواند با این غسل، نماز عصر را بخواند و این غسل، مجوز برای نماز عصر می‌شود یا نمی‌تواند با این غسل نماز عصر را بخواند؟ پس سؤال این است که آیا با فرض حدوث حدث اصغر، غسل، مجوز برای خواندن نماز عصر می‌شود یا مجوز نمی‌شود؟

به نظر می‌رسد که خواندن نماز عصر با چنین غسلی جایز نیست زیرا در این فرض، دو علم اجمالی وجود دارد که علم اجمالی دوم از علم اجمالی اول، نشئت گرفته است و علم اجمالی نیز همانند علم تفصیلی، منجز تکلیف است.

علم اجمالی اول این است که شخص اجمالاً می‌داند که یا مکلف به غسل است [و این در فرضی است که برای نماز اول، غسل نکرده باشد] یا مکلف به وضو است [و این در فرضی است که برای نماز اول، غسل کرده باشد] بنابراین، اگر مکلف برای نماز اول، غسل کرده باشد، برای نماز بعدی فقط باید وضو بگیرد زیرا محدث به حدث اصغر شده است و اگر برای نماز اول، غسل نکرده باشد، برای نماز بعدی باید غسل کند.

پس علم اجمالی؛ به این نحو است که شخص می‌داند که یا وظیفه او غسل است؛ اگر برای نماز اولش غسل نکرده باشد یا وظیفه او وضو است؛ اگر برای نماز اولش غسل کرده باشد.

علم اجمالی دوم که ناشی از علم اجمالی اول است، این است که یا بر مکلف واجب است که نمازی را که خوانده است، اعاده کند [و این در صورتی است که مکلف برای نماز اولی که خوانده است، غسل نکرده باشد] یا واجب است که وضو بگیرد [و این در

صورتی است که برای نماز اول غسل کرده باشد]. بنابراین، علم اجمالی دوم نیز به علم اجمالی اول بازگشت می‌کند و این دو علم اجمالی، دو روی یک سکه‌اند.

نتیجه اینکه، چه علم اجمالی به نحو اول باشد و چه علم اجمالی به نحو دوم باشد، یکی از دو طرف شک، وضو است چون مکلف طبق علم اجمالی اول، علم دارد که یا مکلف به غسل است [اگر غسل نکرده باشد] یا مکلف به وضو است [اگر غسل کرده باشد] و طبق علم اجمالی دوم نیز علم دارد که یا مکلف به اعاده نماز است [اگر غسل نکرده باشد] یا مکلف به وضو است [اگر غسل کرده باشد]، پس در هر دو صورت [چه علم اجمالی به نحو اول باشد و چه علم اجمالی به نحو دوم باشد]، یکی از دو طرف شک، وضو است.

اکنون، وظیفه مکلف چیست؟ آیا می‌شود به صحت نماز اولی که خوانده است، حکم کرد یا حتی نماز اول نیز دچار مشکل می‌شود و نمی‌توان به صحت آن حکم کرد؟

اگر مکلف، در فرض مذکور [که محدث به حدث اصغر شده است]، بدون اینکه وضو بگیرد، غسل کند و نماز بعدی را با غسل بخواند، نمازش باطل است چون علم اجمالی او به علم تفصیلی به بطلان نماز، منحل می‌شود و این علم به بطلان به خاطر فقدان شرط نماز (طهارت) است زیرا شخص مذکور یا برای نماز قبلی که خوانده است، غسل جنابت کرده است و بعد محدث به حدث اصغر شده است که در این صورت، وظیفه‌اش این است که برای نمازهای بعدی وضو بگیرد یا برای نماز قبلی غسل جنابت انجام نداده است و بعد محدث به حدث اصغر شده است که در این صورت، وظیفه‌اش این است که برای نمازهای بعدی غسل کند و در این فرض، هرچند که وظیفه‌اش این است که غسل کند و اگر غسل کند، غسلش صحیح است و مشکلی ندارد، ولی نماز بعدی را که می‌خواند، باطل است زیرا نماز قبلی که خوانده است، باطل بوده است چون آن نماز را بدون غسل خوانده است و نماز بعدی مترتب بر نماز قبلی است و چون نماز قبلی باطل است، نماز دوم نیز باطل است، هرچند که بعد از حدوث حدث غسل کند.

توضیح اینکه، اگر بعد از اینکه حدث اصغر از شخص صادر شد، شک کرد که قبل از نمازی که خوانده است غسل جنابت کرده است یا غسل جنابت نکرده است و بعد از این شک، غسل کند و نماز بعدی را که مترتب بر نماز قبلی است، بخواند، نماز بعدی را که می‌خواند، باطل است زیرا یا برای نماز قبلی غسل کرده است یا غسل نکرده است که اگر غسل کرده باشد، وظیفه‌اش این بوده است که برای نماز بعدی وضو بگیرد و اگر برای نماز قبلی غسل نکرده باشد، نماز قبلی را که خوانده است باطل است چون بدون غسل خوانده است و وقتی نماز قبلی باطل باشد، نماز بعدی نیز باطل خواهد بود، هرچند که قبلش غسل کند زیرا در متن واقع و مقام ثبوت یا برای نماز قبلی غسل جنابت را انجام داده است و اکنون محدث به حدث اصغر شده است و نماز بعدی را بدون وضو خوانده است که در این صورت، نمازش باطل است چون وضو نداشته است یا برای نماز قبلی غسل جنابت را انجام نداده است که وظیفه شخص برای خواندن نماز بعدی، غسل است و غسلش نیز صحیح است، لکن از باب اینکه نماز قبلی به خاطر عدم غسل جنابت، باطل است و نماز بعدی نیز بر آن نماز قبلی مترتب است، این نماز نیز باطل است زیرا خواندن نماز بعدی در فرضی صحیح است که نخست نماز قبلی را خوانده باشد و خواندن نماز بعدی با بطلان نماز قبلی فایده‌ای ندارد.

بنابراین، اگر مکلف نماز بعدی را با غسلی که انجام داده است، بخواند و وضو نگیرد، آن نماز باطل است زیرا علم تفصیلی به بطلان نماز پیدا می‌کند زیرا یا نماز اولی که خوانده است باطل بوده است چون علم اجمالی دارد که یا در متن واقع، غسل جنابت نکرده است که نماز اولی که خوانده است، بدون غسل بوده و باطل است و چون نماز دوم بر نماز اول مترتب است، وقتی نماز اول باطل

باشد، نماز دوم نیز باطل می‌شود یا اگر در متن واقع برای نماز اول، غسل جنابت کرده باشد باید به خاطر حدوث حدث بعد از نماز اول، برای نماز دوم وضو می‌گرفت و چون وضو نگرفته است، نمازی که خوانده است بدون وضو بوده است لذا باطل است.

نکته: در فرض مذکور که شخص در متن واقع غسل جنابت نکرده است جایی برای تمسک به قاعده فراغ نیست زیرا علم اجمالی وجود دارد که یا وظیفه‌اش این است که غسل کند یا وظیفه‌اش این است که وضو بگیرد و این علم اجمالی، منجز تکلیف است در نتیجه، جایی برای جریان قاعده فراغ نیست و قاعده فراغ در جایی جاری می‌شود که در غسل و عدم آن شک شده باشد و نسبت به عدم غسل جنابت و علم تفصیلی به آن که از علم اجمالی ناشی شده است، یقین وجود نداشته باشد بنابراین، با وجود علم اجمالی، در فرض مذکور، جمع بین قاعده فراغ نسبت به نماز اول (نماز ظهر) و استصحاب بقاء جنابت تا نماز بعدی (نماز عصر) ممکن نیست زیرا علم اجمالی جلو جریان قاعده فراغ را می‌گیرد در نتیجه، واجب است که شخص در فرض مذکور، از باب عمل به علم اجمالی، بین غسل و وضو جمع کند لذا برای نماز بعدی (نماز عصر) باید هم غسل کند و هم وضو بگیرد زیرا علم اجمالی دارد که یا غسل بر او واجب است یا وضو بر او واجب است لذا برای اینکه نسبت به برائت ذمه‌اش یقین پیدا کند باید هم غسل کند و هم وضو بگیرد. صورت دوم، این است که شخص قبل از نماز ظهر، نماز قضا بخواند و بعد حدثی از او صادر شود و شک کند که آیا قبل از آن غسل جنابت انجام داده است یا غسل جنابت انجام نداده است که توضیح آن، ان شاء الله، در جلسه آینده خواهد آمد.

«الحمد لله رب العالمین»